

часу. Авторська позиція, поділена на аналітичне й художнє начало, об'єднала весь матеріал "Історії Русів", визначила включення цитат з історіографічних праць, народних переказів, дум і пісень, літописів і самої розповіді автора з розгорнутими психологічними характеристиками історичних діячів, роздумами про царів-тиранів, героїзм козацтва, ставлення народу до влади, Польщі і Росії, Переяславського акту.

Розділ III. "Історія Русів" у рецепції європейської літератури".

У ньому розглядаються контактено-генетичні зв'язки і типологічні сходження "Історії Русів" та декабристської літератури, подається рецепція образу І. Мазепи в історичних жанрах європейської літератури, з'ясовується її вплив на українських романтиків 30–40 років XIX ст.

Згадки про "Історію Русів" знаходимо у приватному листуванні декабристів, шоденниках, у наукових працях з історії України; її уривки все частіше з'являються в періодиці 20–40-х рр. XIX століття. Конкретний і детальний аналіз "Історії Русів" дав підстави співвіднести її з історичними романами В. Скотта, Д. Байрона, В. Гюго, П. Меріме, польських письменників української школи; "Думами" К. Рилєєва; поемою "Полтава" О. Пушкіна; повістю "Гарас Бульба" М. Гоголя та ін.

У долі зазначених творів багато спільного, оскільки вони виходили і поширювались списками у час загального інтересу до національних історій, впливали на літературу свого часу, зразу після обнародування (а "Історія Русів" ще до публікації), вони ставали відомими в інших країнах. Письменники, осмислюючи грандіозні історичні події, відступали від застарілих літературних канонів, вводили в розповідь суттєві ознаки воєнного часу, дійсні історичні факти, індивідуальні долі людей, робили спроби співвіднести долю людини з її часом. Нові паростки художнього мислення спочатку з'явилися в газетних і журнальних жанрах — дописах, нарисах, записках мемуарного характеру, переважно оформлених у вигляді листів (письма, сулліки тощо), які згодом стали жанром літератури, літературної критики та історіографії. Формуються принципи конкретного історизму, які часом об'єднуються з письменницьким інтересом до тогочасної повсякденності.

У роботі відзначено вплив "Історії Русів" на формування історизму в українській літературі, методику досліджень істориків, прийоми розповіді письменників — на весь літературний процес, уключаючи розширення проблематики і становлення історичних жанрів в українській літературі.

За порівняно короткий час з'являється низка художніх творів історичного жанру, переважно російською мовою: "Козак-стихотворець", опера-водевіль князя Шаховського (1822); "Бурсак" В. Наріжного (1824); "Іван Госицький, исторический роман с описанием нравов и обычаев запорожских" Т-а Ив. (1827); оповідання і повісті "Юродивый", "Гайдамак", "Русалка" О. Сомова (1829); романи "Іван Мазепа", "Хмельницький",

"Наливайко, или Времена бедствий Малороссии, роман XVI века" П. Голопи (1833) тощо.

Звернення до різних епох історичного минулого стає фактором національної свідомості, вивчення старожитностей України — складовою частиною національного руху. Закономірно, що "Історія Русів", попри всі наукові "хиби", у час, коли українська література була не тільки малочислена, а й об'єктивно відставала від російської і європейської, заповнила той вакуум. Читання "Історії Русів" повернуло увагу багатьох письменників до середньовіччя — не традиційно варварсько-дикого, як інтерпретували його зарубіжні історики, а цивілізованого, високоморального і демократичного, як трактує його анонімний автор.

Підрозділ 3.1. "Історія Русів і декабристська поезія". В оцінці характерів і явищ відображеної дійсності автор "Історії Русів" проводить життєствердну ідею тираноборства і свободи, включаючись художньо-історичною практикою в боротьбу за національно-самобутню літературу, насичену піднесено-героїчним устремлінням до суспільного блага, до моральної мужності.

Аналіз декабристської літератури свідчить, що своєю боротьбою і творчістю декабристи показали мету людського життя, а своїм обов'язком вважали робити внесок у скарбницю набутого досвіду з передачею духовних цінностей наступним поколінням. Вважаємо, що з діяльністю декабристів пов'язана поява свідомого демократизму як чіткої суспільної ідеології, згідно з якою проблеми минулого, сучасного та майбутнього рецептувались усупереч уявленням про історію, задекларовану в доктрині Бенкендорфа, який вважав, що минуле Росії було прекрасне, її теперішнє більш, ніж прекрасне, що стосується майбутнього, то воно вище всього, що може намалювати найсміливіша уява.

У дусі цієї доктрини було написано звернення Є. Гребінки "Так собі до земляків", лист Л. Боровиковського до І. Срезневського. Така екзотично-ідилічна Україна, край достатку і щастя перемандрувала на сторінки художніх творів російських письменників українського походження: О. Бодяньського, Ф. Глінки, О. Сомова, М. Гоголя. Не відійшла від букви доктрини і "Історія Государства Российского" М. Карамзіна, 8 томів якої вийшло в 1818 році.

Якщо, за М. Карамзіним, свобода завойовувалась "миром совести" і "доверенністю к проведению" — йшлося про свободу почуттів, свободу від світських уз, особисте щастя, — то автор "Історії Русів" у це поняття вкладає любов до батьківщини, прагнення бачити свій народ звільненим від чужоземного рабства. За такого розуміння слово "свобода" використовується в поезії декабристів. Серед широко вживаного суспільно-політичного лексикону воно є ключовим ("Зосима", "Неведомая странница"; поема "Святополк Окаянный" В. Кюхельбекера; балади "Ольга" і "Святослав" О. Муравйова; "Кутя", уривок з "Послов Пскова", "Старица-пророчица" О. Одоєвського; поема "Андрій, князь перелаславський" О. Бестужева; трагедія "Вадим" В.